

Langlois, Ch. V. (Charles Victor), 1863-1929- Ch. (Charles) Seignobos (1854-1942), **Tarih Tetkiklerine Giriş**, Çev. Galip Ataç, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010, 336 s.

Efe DURMUŞ*

Kitabın tanıtımına geçmeden önce yazarları hakkında bilgi vermekte elbette fayda vardır. Zira tanıtacağımız eserin yazarları oldukça donanımlı ve devrinin kabul görmüş büyük tarihçileridir. Ve bu iki büyük tarihçi, ortak bir bilimsel çalışma yürüterek bu eseri meydana getirmişlerdir.

Bu yazarların ilki Charles Victor Langlois, Fransız Tarihçi ve Paleografya uzmanıdır. Ortaçağ çalışmalarında uzmandır. Sorbonne üniversitesinde çalışmıştır. 1887 yılında Doktora'sını bitirmiştir. Sorbonne üniversitesine geçmeden önce Douai Üniversitesinde ders vermiştir. O, 1913'ten 1929 yılına kadar Fransa Milli Arşivi Müdürlüğü yapmıştır. Tarih Tetkiklerine Giriş adıyla dilimize çevrilen eseriyle tarihsel araştırmanın bilimsel tekniklerini açık bir şekilde göstermiştir. Tarih alanında ilk kapsamlı eserini Charles Seignobos ile birlikte yazmıştır.

Kitabın ikinci yazarı Charles Seignobos, 1854-1942 yıllarında yaşamış Fransız Tarihçidir. Paris Üniversitesinde Fransız ve Avrupa tarihi uygarlığı üzerine birçok eserler yazmış ve öğretmiştir. Yazdığı eserlerinin birçoğu Fransa'da ders kitabı olarak okutulmuştur. Onun en seçkin kitabı Çağdaş Avrupa Siyasi Tarihi'dir.

Tarihte pozitivistimin liderlerinden biri olarak Charles-Victor Langlois ile değerlendirdiğimizde, Seignobos Alman tarihsel yöntemini kullanarak Almanca ve İngilizce dillerinden mükemmel bir şekilde yararlanarak siyasi tarih hakkında bilgi alınabilecek eşsiz eserler bırakmıştır.

* Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Araştırma Görevlisi. E-Mail: efedurmus@harran.edu.tr

Tarih Tetkiklerine Giriş adlı bu eser 1897 yılında yazılmıştır. Dilimize Galip Ataç tarafından çevrilmiştir. 336 sayfadır. Orijinal adı Introduction aux Etudes Historiques, Paris, 1898, Librairie Hachette'dir. Türk Tarih Kurumu tarafından basılan bu eserin yazılış yılı ve yazarları bilinmeseydi gerçekten 2010 yılında yazıldığı zannedilebilirdi. Çünkü eser hala güncelliğini korumaktadır.

Eser, *Tenbih* adlı bir girişle başlamakta ve daha sonra 3 ana bölüme ayrılmaktadır. Bunlar: *Kitap I*, *Kitap II* ve *Kitap III* adlı bölümlerdir.

Kitap I: *Önceden Lüzumlu Bilgiler* başlığı altında *Fasıl I* ve *Fasıl II* diye ikiye ayrılır. *Fasıl I: Vesikaların Araştırılması*, *Fasıl II: Yardımcı İlimler* olarak tesmiye edilmiştir.

Kitap II: *Analiz İşleri* başlığı altında bir bölüme: *Fasıl I: Tarih Bilgisinin Umumi Şartları* ayrılmıştır.

Kitap II adlı bölüm ayrıca *Kısım I* ve *Kısım II* adıyla ikiye ayrılmıştır.

Kısım I: Dışarıdan Tenkid (Bilgelik Tenkidi) adıyla 5 Fasıl'a ayrılmıştır. Bunlar, *Fasıl II: Aslına çevirme tenkidi*, *Fasıl III: Çıktığı Yerin Tenkidi*, *Fasıl IV: Kaynakların Tenkitle Sınıflara Ayrılması*, *Fasıl V: Bilgelik Tenkidi ve Bilgeler*'dir.

Kısım II: İçerden Tenkit adıyla 3 Fasıl'a ayrılmıştır. Bunlar, *Fasıl VI: Tefsir Tenkidi*, *Fasıl VII: İçerden Menfi, Samimilik ve Doğruluk Tenkidi*, *Fasıl VIII: Ayrı Ayrı Vakıaların Tayin Edilmesi*'dir.

Kitap III: *Sentez İşleri* başlığı altında 5 Fasıl, 1 Sonuç ve 2 Zeyl'den oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla şu şekildedir: *Fasıl I: Tarih kurmanın umumi şartları*, *Fasıl II: Vakıaların gruplara ayrılması*, *Fasıl III: Tarihi kurarken muhakeme*, *Fasıl IV: Umumi formüllerin kurulması*, *Fasıl V: Takrir, Sonuç, Zeyl I: Fransa'da orta tedrisatta tarih*, *Zeyl II: Fransa'da yüksek tedrisatta tarih*

Tenbih

Bu kitap bilinen olayların bir hulasası gibi veya genel tarih üzerine veya fikir sistemini izah etmek için değil, tarih ilimlerinin usulü üzerine bir deneme olarak

tasarlanmıştır. Bu eser yalnızca tarihçiler için değil aynı zamanda tarih disiplini kullanarak aydınlanmak isteyen bilge ve düşünürler için olduğu kadar tarihe alaka gösteren halk için de yazılmıştır.

Kitap I: Önceden Lüzumlu Bilgiler
Fasıl I: Vesikaların Araştırılması(Heuristique)

Tarih vesikalarla yapılır, vesikalar olmayınca tarih yoktur. Vesikaları aramak, toplamak tarihçilik sanatının başlıca kısımlarından biridir. Almanya’da buna Hōristik (Heuristik) adı verilmiştir. Bunun için ilk başta yapılacak şey arşivler, kütüphaneler, müzeler gibi tarih kaynaklarının düzgün bir kataloğa sahip olmalarıdır. Zira eldeki mevcut kaynaklara ulaşabilmenin temel şartı onların düzgün defterlere kaydedilmiş, kataloglanmış olmalarıdır. Bunun yanında tarih kitapları üzerine bibliyografya repertuarlarının da olması Hōristik için elzemdir.

Fasıl II: Yardımcı İlimler

Tarihçinin çıranklık dönemi diyebileceğimiz evrede öğrenmesi gereken bilgiler, edebiyat tetkikleri, felsefe tetkikleri, tarih tetkikleri olmak üzere üç gruba ayrılabilir. Şiir ve Roman türleri iyi bilinmelidir. Zira tarihi olayların bütünlüğü bu dallarda ustaca işlenmiştir. Bundan sonra iyi tarih kitapları okunmak lazımdır. Yunanlılardan Heredot, Tusidid, Ksenofon, Polib ve Plütark; Latinlerden Çezar, Salluste, Tite-Live ve Tacit; yenilerden Machiavel, Guiccardin, Gioannone, Hume, Robertson Gibbon, Cardinal de Retz, Vertot, Voltaire, Raynal ve Rulhiere. Bunlardan başka felsefeyi derinleştirmek için, İdeolojiyi, ahlakı ve siyaset bilgisini derinleştirmek gerekir. Aristo, Çiçero, Grotius gibi alimler okunmalıdır. Bundan başka iktisat bilgisine sahip olunmalıdır. Fizik ve Matematik bunların başında gelir. Kısaca özetlemek gerekirse Tarihçi, her şeyi, felsefeyi, hukuku, finansı, etnoğrafyayı, coğrafyayı, antropolojiyi, tabiat ilimlerini, filolojiyi bilmelidir. Gerek tarihçiler olsun gerek bilgiler (erudits) özellikle çalışacağı devirle ilgili kaynak dilini epigrafyasını, paleoğrafyası çok iyi öğrenmelidir.

Efe Durmuş

Kitap II: Analiz İşleri

Fasıl I: Tarih Bilgisinin Umumi Şartları

Tarih bilgisi vasıtalı bir bilgidir. Vesika hareket noktası, vakıa varılacak noktadır. Arada geçen süre ise tenkid bahsidir. Muhakemelerin, vesikaları maddi olarak meydana çıkarılmasından başlayarak vakıaları öğreninceye kadar yapılan tafsilatlı analiz, tarih metodolojisinin başlıca kısımlarından biridir. Herkes prensip olarak tenkidi kabul eder fakat uygulamada kullanmaz. Bu yüzden vesikaların ve bilginin kaynağının oluşturan materyalin hem iç hem de dış tenkide ihtiyacı vardır.

Kısım I: Dışarıdan Tenkid (Bilgelik Tenkidi)

Fasıl II: Aslına çevirme tenkidi

Yazılmış olan eserin orjinalliği sorgulanmalıdır. Günümüze ulaşan eser müellifin ilk eseri midir yoksa kopyası mıdır? Çünkü eserler çoğaltılırken birçok kez değişikliklere uğrayabilmekte aslından başka bir esere dönüşebilmektedir. Gerek eserin yazı üslubu, yazıldığı devir, gerekse istinsah edilmiş diğer nüshalarıyla kontrol edilmelidir.

Fasıl III: Çıktığı Yerin Tenkidi

Yazanı, yazıldığı tarihi, çıktığı yeri, kısaca, nereden geldiği hiç bilinemeyen bir vesika hiçbirşeye elverişli değildir. İnsan fikrinin temayülü, menşe gösterildiği vakit ona inanmasıdır. Menşe tenkidinin başlıca vasıtası, tetkik edilen vesikayı içerden analiz etmektir. Önce eserin yazısı incelenir. Her devirde kullanılan bazı kelime, deyim ve kavramlar vardır.

Tenkide tabi tutulan vesikaya ait olarak, aynı zamandan veya daha yakın zamanlardan vesikalarda dağınık bir halde bulunabilecek olan fıkra nakilleri, müellifin hayatı hakkında tafsilat gibi dışardan bilgilerin de hepsi toplanarak içerden analizle elde edilmiş olan neticeler tamamlanır ve tahkik olunur.

Fasıl IV: Kaynakların Tenkitle Sınıflara Ayrılması

Tahkik edilmiş olan malzemeyi kullanmadan önce, onları hem makul, hem de kolay bir tarzda sıraya koymak tarihçilik meselesinin görünüşte pek küçük,

hakikatte pek ehemmiyetli bir kısımdır. Bunun için en doğru yol fişler üzerine yazmaktır.

Latince’de yazı ile kaydetmek anlamına gelen Regerere’den gelen Regeste ve Corpus’lar tarih vesikalarının bir usul ile sınıflara ayrılmış koleksiyonlarıdır. Vesikalar Corpus’da harfî harfine, Regeste’de analiz ve tarif edilerek gösterilir.

Fasıl V: Bilgelik Tenkidi ve Bilgeler

Bilgelik mizaç meselesidir. Tarih mesleğini seçmek isteyen kişiler önce bu işi yapmaya hevesli olmalıdır. İstidadı olmayan kişilerin yalnız belli mevki makam ve iktisadi refaha ulaşmak için yaptıkları çalışmalar verimli olmayacaktır. Bilgelerin mesleklerinde karşılaştıkları üç türlü tehlike vardır: mesleği öğrenmeksizin heves göstermek, fazla tenkit yapmak ve iktidarsızlık

Kısım II: İçerden Tenkit

Eserde geçen olayların tenkidi anlamına gelen bu kısım, kaynakta geçen bilgilerin doğruluğunu ispat etmek için gereklidir. Bunun için tarihi kaynak olarak gösterilecek olayların gerçekleşme zamanı mukayeseli olarak incelenir. Böylelikle tarihi vakaların doğruluğu tenkit edilmiş olur.

Tarih tetkiklerin giriş adlı eserin daha sonraki başlıkları, adından anlaşılacağı üzere ismiyle müsemma kısımlar olduğu için sadece başlıkları yazmakla yetindim.

Fasıl VI: Tefsir Tenkidi (Hermeneutique)

Fasıl VII: İçerden Menfi, Samimilik ve Doğruluk Tenkidi,

Fasıl VIII: Ayrı Ayrı Vakıaların Tayin Edilmesi’dir.

Kitap III: Sentez İşleri

Fasıl I: Tarih kurmanın umumi şartları,

Fasıl II: Vakıaların gruplara ayrılması,

Fasıl III: Tarihi kurarken muhakeme,

Fasıl IV: Umumi formüllerin kurulması,

Fasıl V: Takrir,

Sonuç,

*Zeyl I: Fransa'da orta tedarisatta tarih,
Zeyl II: Fransa'da yüksek tedarisatta tarih*

Kitabın tanıtımıyla ilgili sonuç olarak söyleyebileceğim genelde tarih okuyucuları, özeldede ise tarihçiler için yazılmış tam bir rehber eser olduğudur. Özellikle tarihçilik mesleğinin hakkını vermek isteyen akademisyenleri, tam bir dedektif hassasiyetiyle araştırılmak istenen konunun en ince detaylarının nasıl değerlendirileceği hakkında yeterli bir donanıma ulaştıracağı bir gerçektir.

Öncelikle Türkiye'de Meşrutiyet'le beraber Osmanlı okullarında bir Seignobos Saltanatının başladığı ve Darülfünun tarih hocalarının, çoğunlukla Fransız tarih kitaplarından özellikle Langlois ve Seignobos'dan etkilenecek çevrileri yaptıkları bilinen bir temayüldür. 113 yıl önce iki Fransız tarihçi C.V. Langlois ve C.Seignobos, Tarih Tetkiklerine Giriş adlı eserlerinde tarihçiliğin esas olarak belgeye dayalı olduğunu ileri sürerek, “vesikalar olmayınca tarihte yoktur” şeklinde bir yaklaşım içindeydiler. Gerçi bugün sosyal tarihçilik ve sözlü tarihçilik yaklaşımları ile tarihçiliğe yeni bir boyut getirilmek isteniyor fakat, Türkiye'de Seignobos tipi tarihçilik profesyonel tarihçiler tarafından en yaygın olan tarihçilik anlayışı olarak önemini korumaktadır.

Adı geçen eserde dikkati çeken bugün de öğrencilerimiz tarafından bize sıkça yöneltilen şu meseleyi de aktararak kitap tanıtımına son vermek istiyorum. 19. yüzyılın sonlarında Fransız öğrenciler, akademik mevki ve makamlara ulaşmak için hocalarının, özellikle üzerinde durduğu donanıma sahip olmadan da birçok kimsenin tarihçi veya akademisyen olarak kabul gördüğünü, neden kendilerini bu kadar yıpratacak olan ilmi çalışmaları yapmaları gerektiğini sormuşlar. Sanırım bu sorunun cevabı bu kitabın yazarlarının neden bugün hala okunmakta ve birçok dile çevrilerek dünyaca tanınmış ve saygı görmüş olmasında yatmaktadır. Çünkü mesleğinin hakkını vermeyen tarihçi yarın unutulmaya mahkumdur.